

MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V BRNĚ A JEHO VLIV NA BUDOVÁNÍ SOCIALISTICKÉHO ŠKOLSTVÍ

Jana Černá

I když vznik Národních výborů (dále NV) můžeme sledovat již na konci druhé světové války, následující text pojednává o úloze NV v době po komunistickém převratu v roce 1948. Ani v tomto případě však studie nezachycuje vývoj územní správy v Československu v plné šíři, neboť jak poznamenala dvojice autorů: „*Sledování všech dalších pokusů o zjednodušení úředních aparátů NV by vydalo na samostatnou, leč málo čtivou knihu.*“¹ Předložená práce se zaměřuje na výchovu nového socialistického člověka² a popis činnosti NV je zde veden tímto úzce profilovaným směrem (k dalšímu zúžení navíc dochází regionálním zaměřením na Brno). Ve studii je pozornost zacílena na stručné shrnutí správního vývoje NV a zodpovězení otázky, jakou úlohu hrály NV v plánech komunistické školské politiky. Třetí část se zaměřuje na zachycení konkrétní činnosti NV na brněnských základních školách do roku 1968.

SHRUTÍ ORGANIZAČNÍHO VÝVOJE NÁRODNÍCH VÝBORŮ

NV byly po únorovém převratu 1948 na základě Ústavy 9. května definovány jako nedílná součást státní správy a vykonavatel státní moci v krajích, v okresech a obcích.³ V ústavě bylo též deklarováno, že rozhodující a jedinou moc ve státě má představovat personifikovaný lid,⁴ a právě NV se měly stát garantem pro zapojení nejširších pracujících mas do správy státu. Tímto systémem došlo k plnému pro-
sazení komunistického modelu moci nazývaného „lidová správa“, ve které měl lid možnost přímo a bezprostředně řešit své záležitosti v obcích, městech i ve větších

1 RATAJOVÁ, Jana a RATAJ, Tomáš. Národní výbory. Pokus o nový model veřejné správy (1945–1989). In: *Osm set let pražské samosprávy*. Praha: Cíptorium, 2002, s. 187.

2 Z nejnovějších publikací o konstruování modelu nového socialistického člověka lze využít NEČASOVÁ, Denisa. *Nový socialistický člověk. Československo 1948–1956*. Brno: Host, 2018. Případně FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří a NEČASOVÁ, Denisa. *Svědectví o sociálním experimentu. Nový člověk 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2018.

3 Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Základní články ústavy, Článek X.

4 Ibid., Článek I.

územních celcích a tím se podílet i na řešení celospolečenských otázek. Takto nastavený model se stal nezpochybnitelným a s jeho opakovaným deklarováním se můžeme setkat po celou dobu existence komunistického režimu.⁵

I když podstata fungování zůstala nezměněna, prodělaly NV několik správních i organizačních změn. V Brně došlo k reorganizaci správy novým krajským zřízením, kterému předcházelo vydání zákona č. 280/1948 Sb. Na jeho základě bylo vytvořeno 19 krajů a plně se prosadila trojstupňová organizace NV: místní, okresní a krajské. Na místo dosavadního Zemského národního výboru v Brně byl ustanoven Krajský národní výbor v Brně (KNV). Změny dostal také Národní výbor v Brně, který se přejmenoval na Ústřední národní výbor v Brně (ÚNV). Uvedený zákon zavedl do státní správy i nový referentský systém. Jeho původním účelem mělo být zrychlení a zpřehlednění vyřizování vlastní písemné agendy, avšak díky kumulování moci v rukou jednoho referenta se v konečném důsledku stal referentský systém ostrým terčem kritiky⁶ a dal podnět k nové reformě státní správy. Tzv. Kodex národních výborů z roku 1954 měl přispět k opětovnému zapojení lidu do správy státu, což měly demonstrovat i následné volby, které se v tomto roce uskutečnily poprvé od převratu.

Nová reorganizace přinesla opětovnou změnu názvu: ÚNV se přejmenoval na Městský Národní výbor (MěNV), avšak nutno dodat, že i přes název „městský“ se MěNV v Brně zařadil na úroveň okresních národních výborů.⁸ V rámci kodexu se hovořilo i o decentralizaci moci, která se projevovala postupným delegováním pravomocí z ministerstev na NV nižších stupňů. V rámci sledovaného školství do správy NV postupně přecházela veškerá kulturní, školská i zdravotnická zařízení. Během decentralizace však docházelo k přesunu vyřizované agendy i v rámci samotného NV. Kodex z roku 1954 výrazně posílil úlohu komisí (byť jim rozhodovací pravomoc zatím přidělena nebyla), což se projevilo i v archivní dokumentaci. V zápisech schůzí školské a kulturní komise MěNV se přímo uvádí, že sama komise je zodpovědná nejen za provádění průzkumů a upozorňování na problémy, ale její členové se stali zároveň odpovědnými za hledání nových forem spolupráce s ostatními komisemi a za nacházení konkrétních řešení.¹⁰ Důraz na vlastní iniciativu komisí v souvislosti s propojením s lidem vedlo zároveň i k posilování aktivit, jež představovaly poradní hlas komise. Dle zákona měly být aktivity

tvořeny ze vzorných pracovníků všech odvětví hospodářského života, vědy a kultury i z ostatních občanů, kteří mohli prospěšně působit na úseku, pro nějž byla stálá komise zřízena.¹¹

Nastolený trend byl potvrzen i po roce 1960 novými zákony,¹² v nichž byl znova zdůrazněn význam spolupráce s dobrovolnými společenskými organizacemi i jednotlivými spolupracovníky z řad občanů.¹³ K tomuto účelu byly stálé komise nově vybaveny i pravomocí k řízení úseků, pro něž byly ustaveny – tedy pravomocí rozhodovací. Komise byly nadále vedeny jako orgány iniciativní, výkonné a kontrolní¹⁴ a v rámci své agendy soustřeďující a podporující iniciativu lidu ve zřizovaných aktivech a pomocných sborech.¹⁵ Jak však upozornila historička Jana Ratajová, nelze vliv imaginárního lidu prostřednictvím aktivit na fungování NV přeceňovat: „*Spíše než občan na národní výbory měly prostřednictvím aktivit mnohdy vliv národní výbory na občana.*“¹⁶ I přes jisté pochybnosti, které mohou být na adresu aktivit vzneseny, se jejich úloha odrazila i v diskuzi k přijetí školského zákona z roku 1960. V ní se poslankyně Národního shromáždění Svatoslava Kernerová přimluvila za zakládání širokých aktivit odborníků i zástupců pracujícího lidu, které mohou přispívat k tvůrčímu řízení výchovy a vzdělávání nové generace.¹⁷ Následující léta tak byla ve znamení živelného zakládání aktivit k řešení dlouhodobých problémů i aktivit vytvářených dle aktuální potřeby, jejichž funkce skončila vyřešením daného úkolů. Aktivity masivně vznikaly pro jednotlivé stupně a typy škol,¹⁸ vyučující předměty,¹⁹ výchovné problémy²⁰ nebo i zájmové činnosti.²¹

5 Lze odkázat na Zákon č. 13/1954 Sb., oddíl 5 Spojení s lidem §; Stejně lze odkázat i k Zákonu č. 65/1960 Sb., Oddíl 1, § 6.

6 RATAJOVÁ a RATAJ, pozn. 1, s. 189–190.

7 Kodex národních výborů zahrnoval: Ústavní zákon z 3. března 1954 o národních výborech č. 12/1954 Sb., Zákon o národních výborech č. 13/1954 Sb. a Zákon o volbách do národních výborů č. 14/1954.

8 MěNV v Brně s pravomocí okresního národního výboru výslovně jmenován i v zákoně č. 65/1960 oddíl 2, § 13 (4).

9 Konkrétně Zákon o národních výborech č. 13/1954 Sb., Oddíl 7, § 14 – § 16.

10 AMB, B 1/1 Národní výbor města Brna – Sběrka zápisů o schůzích Národního výboru města Brna a jeho složek, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis ze schůze stálé komise školské městského národního výboru v Brně, 2. listopad 1954.

11 Zákon č. 13/1954 Sb., pozn. 9, Oddíl 7, § 16.

12 Jedná se o vládní Zákon z 25. května č. 65/1960 o národních výborech, Vládní nařízení č. 71/1960 z 10. června 1960 o rozšíření pravomocí a odpovědnosti národních výborů a Ústavní zákon ze dne 11. července 1960

13 Konkrétně uvedeno ve Vládním nařízení č. 71/1960, pozn. 12, Část druhá, § 60 (2).

14 Zákon č. 65/1960 Sb., pozn. 12, Oddíl 3, § 32.

15 AMB, B 1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis č. 1 ze schůze školské a kulturní komise MěstNV dne 6. července 1960.

16 RATAJOVÁ a RATAJ, pozn. 1, s. 188–189.

17 Kernerová Svatoslava na schůzi Národního shromáždění, 15. prosince 1960. [cit. 24. 6. 2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/005schuz/s005001.htm>

18 V roce 1960 se při komisi školské a kulturní v Brně objevily následující aktivity: Aktiv pro řešení otázek hudebních škol, Aktiv pro řešení otázek učňovských škol, Aktiv pro řešení otázek žákovských domovů, Aktiv pro řešení otázek na odborných školách, Aktiv pro mateřské školy a zařízení pro děti předškolního věku, Aktiv pro školy pracujících. AMB, B 1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze školské a kulturní komise MěstNV, konané dne 20. 12. 1960.

19 Na rok 1960 bylo v plánu zřídit následující aktivity: Aktiv pro mateřský jazyk, ruský jazyk, matematiku a fyziku, chemii a přírodopis, dějepis, zeměpis, občanskou výchovu, pracovní vyučování a ruční práce, hudební výchovu, výtvarnou výchovu, tělesnou výchovu, mimoškolní výchovu a její zařízení. Ibid.

20 Aktiv pro výchovné otázky a volbu povolání, Aktiv pro zajištění prevence a proti mravnímu narušení mládeže, Aktiv pro otázky mravně narušené mládeže. AMB, B 1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, 12. 7. 1963, Plán práce komise školství a kultury MěstNV na II. pol. 1963.

21 Aktiv pro mimoškolní činnost (pro školní družiny a školní kluby, pro zájmové kroužky, pro tělovýchovu, turistiku, sportovní hry, prázdninovou činnost nebo táboření), aktiv pro práci s knihou, aktiv pro práci s filmem a mnohé další. Ibid.

Na závěr je nutné upozornit na posun, kterého bylo od roku 1948 v oficiální rovině fungování NV dosaženo. Nastolený kurz, který vyzdvihl úlohu školské a kulturní komise při MěNV i její poradní orgán složených aktivů, fungoval po celá šedesátá léta. Ve svém vývoji dospěl až do takových měřítek, kdy se v novém zákoně z roku 1967 doslova hovoří o znovuoobnovení samosprávného řízení a o NV jako o „státních orgánech samosprávného charakteru“.²²

ŠKOLSKÁ POLITIKA A NÁRODNÍ VÝBORY

„Jednostranná orientace na plány sjezdu KSČ při výstavbě socialismu – až od nich se odvozuje sociální potřeba obyvatel,“²³ touto větou Josef Žatkuliak shrnul činnost NV. Uvedené tvrzení může být doloženo odkazy na zákony týkající se činnosti národních výborů.²⁴ NV spadaly pod ministerstvo vnitra,²⁵ v pozdějších letech se staly přímo odpovědnými příslušným ministerstvům²⁶ a jejich činnost vycházela ze zásad tzv. demokratického centralizmu. V první řadě byl stanoven rámcový program činnosti dle plánů ÚV KSČ a dále projednáván na schůzích příslušných ministerstev. Posléze měl každý NV povinnost vypracovat vlastní plán práce a rozpočet, v němž by plenum, rada i komise NV podrobněji stanovily úkoly v hospodářské a kulturní výstavbě v daném spravovaném úseku. Ve světle těchto informací se však může jevit, že proklamovaný zájem o člověka a jeho deklarovaná úloha ve státní správě se dostává do pozadí. Ve skutečnosti se z pohledu ideologie o střet nejednalo a právě NV byly pověřeny tím, aby zájmy personifikovaného lidu nahrazovaly zájmy jednotlivce a aby se „skuteční“ lidé s požadavky „domnělého“ lidu maximálně ztotožnily.²⁷

Ihned po roce 1948 začaly NV sdružovat pravomoci, které zasahovaly do všech vzdělávacích a výchovných zařízení na území města Brna. Zákonem o krajském zřízení zanikly v roce 1949 zemské školní rady a jejich působnost byla při dělení referátu školství, osvěty a tělesné výchovy KNV (obdobně zanikly i okresní a městské školní výbory a místní a újezdní školní rady a jejich působnost byla přenesena na referát ÚNV²⁸). Pod reorganizovaný MěNV přešlo posléze řízení

a kontrola všech škol a výchovných zařízení zahrnující školy mateřské, národní, osmileté i jedenáctileté, školy zvláštní i školní družiny, školní jídelny, dětské domovy, pionýrské domovy i stanice.²⁹ Od 1. ledna 1957 přešla pod MěNV též působnost úřadoven ochrany mládeže z oboru ministerstva spravedlnosti.³⁰ 1. říjnem 1958 přebíral MěNV odborné školy a učňovské školy, krajský pionýrský dům, žákovské domovy, záchytný domov a domov mládeže na Hlinkách.³¹ Zájem o ochranu ohrožených dětí a mládeže byl rozšířen na počátku šedesátých let, kdy do kompetence MěNV přešel i dohled nad hospodářským děním na tomto úseku.³²

Přidružení školských a výchovných zařízení k MěNV, společně s jeho vnitřní decentralizací, vedlo v Brně na přelomu padesátých a šedesátých let k posílení úlohy školské a kulturní komise a k vyhlášení programu s názvem *Komplexní plán přestavby školství*. Označení komplexní bylo vybráno záměrně a plán skutečně zahrnoval veškerá výše uvedená výchovná a školská zařízení.³³ Velká pozornost byla v plánu kladena na přechod k devítileté školní docházce, a plán tudíž zahrnoval i problémy materiální, které bylo nutné vyřešit vzhledem k nové organizaci školství.³⁴ Materiální zabezpečení a pečlivé rozdělování financí nemohlo z plánu zmizet, ale hlavní posun *Komplexního plánu přestavby školství* měl tkvit ve zdůraznění úlohy NV v přímém výchovném i vyučovacím procesu.³⁵ Plán vycházel z manifestačních požadavků na přímé napojení školství na hospodářské úkoly,³⁶ ale současně byl svolný k určité debatě vycházející ze spolupráce s mnohými společenskými organizacemi i celou veřejností. Vytvoření tzv. jednotné výchovné fronty se mělo stát nosným pilířem činnosti školské a kulturní komise³⁷ a svého odrazu se dočkal i v tištěné podobě pod názvem *Koncepce rozvoje školství v Brně-městě 1968–1980*.³⁸

22 Zákon o národních výborech č. 69/1967 Sb., Hlava třetí, Oddíl 4.

23 ŽATKULIAK, Jozef. Národní výbory – mocenský nástroj premeny spoločnosti. 1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, s. 96.

24 Konkrétně: Ústavní zákon 150/ 1948 Sb., Kapitola šestá, § 131; Zákon o národních výborech č. 13/1954 Sb., Oddíl 6 § 9 (1); Zákon o národních výborech č. 13/1954 Sb., Oddíl 6, § 9 (2).

25 Ústavní zákon 150/ 1948 Sb., Kapitola šestá, § 131 (3).

26 Zákon č. 65/1960 Sb., pozn. 12, Oddíl 2, § 17.

27 V textu se jedná o parafrázi Zákona č. 65/1960 Sb., pozn. 12, Oddíl 1, § 6.

28 ČECHOVÁ, Gabriela. Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945–1960. Archivní časopis. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky 1962, roč. 12, č. 3, s. 140.

29 Instrukce ministerstva školství a kultury. Decentralizace státní správy v oblasti škol a výchovných zařízení v oboru působnosti ministerstva školství a kultury, dne 20. srpna 1956. Věstník ministerstva školství a kultury z 31. srpna 1956, s. 237–239.

30 ČECHOVÁ, pozn. 28, s. 140.

31 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis z porady školské komise, 17. září 1958.

32 Vládní nařízení ze dne 25. března 1964 č. 59 Sb., o úkolech národních výborů péči o děti, § 9–19.

33 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis o schůzi stálé komise školské, 11. listopadu 1959.

34 AMB, B1/1, Zápis o schůzích komise školské a kultury, Zápis ze schůze komise školství a kultury MěstNV, 18. květen 1962.

35 Ibid.

36 Tento fakt se zrcadlil i dalších v přijatých dokumentech *Přímý plán pomoci školství a kultury při splnění III. pětiletky v zemědělství na čtyři roky nebo o výhledech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti* které jsou uloženy v AMB, B1/1, Zápis o schůzích komise školské a kultury, 1962.

37 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kultury, Zápis ze školské a kulturní komise, 28. ledna 1966.

38 ŠTEFL, Vladimír. *Koncepce rozvoje školství v Brně-městě 1968–80*. Brno: Městský národní výbor, 1968.

ČINNOST KULTURNÍ A ŠKOLSKÉ KOMISE MĚSTSKÉHO NÁRODNÍHO VÝBORU

Budování socialistického školství

Činnost NV po komunistickém převratu směřovala k důslednému plnění Ústavy 9. května, která zaručovala všem občanům právo na vzdělání, a Zákona o jednotné škole, který charakterizoval popřevratové školství jako jednotné, bezplatné a státní. Období ohraničené léty 1948–1954 se neslo ve znamení stavebních projektů i hospodaření s financemi na různých úsecích školství ve snaze přebudovat a doplnit dosavadní síť škol. Neoddělitelnou součástí porad komise se stala hlášení inspektorů o pracích, které měly být na školách provedeny. Jednalo se o opravy zničených budov a evidenci těch, které během okupace a války sloužily k jiným než školním účelům.³⁹ Podrobná hlášení hovořila o potřebě výměny kotlů, opravách ústředních topení, vodovodů i elektrických rozvodů, zahájena měla být renovace fasád, vymalovány učebny i společné prostory.⁴⁰ Diskutovalo se zároveň o celkové vhodnosti a využitelnosti školních budov pro rozvíjení československého školství: Nachází se v budově šatna a dostatek toalet? Jak se děti na škole stravují? Jsou třídy dostatečně zaopatřeny nábytkem, židlemi, rozhlasem a dalším vnitřním vybavením?⁴¹ V zápisech inspektorů lze vyčíst i závady týkající se hygienických opatření:

— S. Nechvátal navštívil jedenáctiletku na Opuštěné ul. Je tam vzorná čistota, i když je tam směnné vyučování. velký nedostatek je to, že škola nemá šatny a dále to, že tělocvična naprosto nevyhovuje. Družina má malé prostory, jídelna rovněž. Třídy také nejsou velké, byly dokonce vytvořeny třídy z kabinetů.

— S. Konečný provedl průzkum v Líšni na Pohankově ul. Byla provedena přístavba šaten, buduje se hřiště. Spolupráce s ČSČK je slabá. Péče o chrup školní mládeže chybí. Děti musí daleko dojíždět k zubní lékařce a ztrácejí mnoho času.

— Dr. Pohanka hovořil o osmiletce v Komárově. Je tam plánovaná přístavba. Sou - druh je toho názoru, že se budova na školu vůbec nehodí. Je tam 9 učeben a 16 tříd, takže střídají téměř všechny. Kabinety jsou malé. Schodiště je úzké. Vodovod je pouze na chodbě. Záchodů je málo. Družina je vzdálena 20 minut cesty. Děti ztrácejí mnoho času. Škola potřebuje nutně aspoň dvě třídy.

— Závady jsou také v Juliánově na Jamborově ul., jak sděluje s. Peterka. Voda, záchody, šatny, vše chybí. Chodby jsou značně úzké, takže se děti musí zdržovat jen ve třídách, kde jsou navíc navěšeny kabáty. Spolupráce s ČSČK je velmi dobrá, proto se na škole nevyskytují infekční choroby.⁴²

39 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise osvětové a školské, Pozvání k 5. řádné schůzi osvětové a školní komise ÚNV zemského hlavního města Brna, 3. září 1948, Návrhy pro plénium.

40 Např. Ibid., Jednání č. 14.

41 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kultury, Zápis z komise školství a kultury, 20. srpen 1965.

42 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis ze schůze školské komise, 10. prosinec 1958.

Uvedené citace pocházejí z roku 1958 a je patrné, že i po deseti letech vlády KSČ se školy stále potýkaly s nedostatkem učeben, šaten, tělocvičen, špatnými rozvody vody i zastaralými toaletami a sprchami. To, že se na mnoha brněnských školách stavební a renovátorské práce rozjížděly velmi pomalu, je dokladem jistých obtíží při plánování rozpočtu a během zmíněných deseti let se zachovala řada zpráv o neustálém překračování finančních limitů. Příkladem může být zpráva z roku 1949, ve které se píše o úplném vyčerpání úvěrů určených *na vnitřní zařízení škol, na výdaje spojené s vydržováním základních odborných škol, na udržování jejich budov a na nutné nepředvídané výdaje středních, národních a zvláštních škol.*⁴³ Nedostatek financí byl tím pádem pocítován i ve výstavbě nových školních budov, o které hovoří zpráva z roku 1956: *Výstavba škol nejen že nestačí na odstraňování nedostatku školních prostor, ale nestačí ani krýt potřebu vzniklou růstem nových městských čtvrtí a přibýváním obyvatel ve městě*⁴⁴ Způsob, jak alespoň částečně zrealizovat menší projekty, nabízely příspěvky shromažďované v SRPŠ, případně i zapojení širší veřejnosti prostřednictvím organizovaných akcí „Z“.⁴⁵

Zvýšená vlna zájmu o vytvoření nových učebních prostor přišla na konci padesátých let, kdy se znovu otevřela otázka případného zhoršení stavu již přeplněných škol⁴⁶ v důsledku připravovaného rozšíření školní docházky. Výstavba nových školních objektů se odrazila i ve výše zmíněném *Komplexním plánu přestavby školství*, podle něhož se dosavadní počet 30 devítiletých tříd měl rozrůst až na pětinasobek.⁴⁷ Dle zpráv se však podařilo největší krizi brzy zažehnat a druhá reorganizace školství byla oficiálně ukončena již ve školním roce 1961/1962 s takovým výsledkem, že Brno-město disponovalo 21 základními devítiletými školami 1.–5. ročníku a 63 základními devítiletými školami.⁴⁸

43 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise osvětové a školské, 1949 po reorganizaci, Pozvání ke 4. řádné schůzi komise pro školství, osvětu a tělesnou výchovu ÚNV z hl. m. Brna, 28. října 1949.

44 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis ze schůze stálé komise školské MěNV v Brně, 30. říjen 1957.

45 Akce „Z“ zahrnovaly neplacené pracovní aktivity obyvatel daného města. Jednalo se o výpomoc v oblastech, kde se státní správě nedostávaly finance. Z archivních zápisů byly doloženy příspěvky na nové vybavení, výstavbu hřišť nebo dokonce budování stadionu v hodnotě 200 000 Kčs. AMB, B1/1, Zápis o schůzích komise školské a kultury, Jak je realizované opatření rady MěstNV v Brně ze dne 7. 3. 1962, odstavec II o rozvoji tělesné výchovy mládeže.

46 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis ze schůze školské komise MěNV v Brně, 15. ledna 1958.

47 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis o schůzi stálé komise školské, 11. listopadu 1959.

48 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Schůze rady Měst NV v Brně konané v srpnu 1961.

Přínos k rozvoji komunistické výchovy?

Navzdory problémům při fyzickém budování brněnských škol bylo po vydání školského zákona v roce 1953 požadováno, aby se MěNV více zajímal o vlastní průběh výchovy a vzdělání nové socialistické generace, a to zvláště s přihlédnutím k rozvíjení se polytechnickému vzdělání a propojení školství s národními hospodářskými plány. Jak se měl MěNV a jeho komise s novou výzvou vypořádat? Jak naplnit očekávání při zkvalitňování polytechnického vyučování a výchovy jako celku?

MěNV se s novou výzvou vypořádal zjetým způsobem, a to pověřením inspektorů vedením průzkumu stavu a vybavení škol, prostor dílen a pozemků či kompetencí vyučujících.⁴⁹ Na základě takto vedeného průzkumu byla učiněna opatření k zajištění nových prostor, nákupu potřebných pomůcek či proškolení učitelů. Vytvoření dobrých materiálních i personálních podmínek pro rozvoj komunistické výchovy však nebylo zcela bezpodmínečné. Učitelé totiž museli vykazovat výsledky své činnosti a jedním z nejprokazatelnějších údajů o efektivním využívání poskytnutých prostředků bylo zhodnocení celkového prospěchu žactva. Procentuální vyčíslení všech známek se stalo velmi rychle pravidelnou a nedílnou součástí učitelských porad a minimálně jednou za pololetí se v zápisech objevovala statistika, kolik žáků ve třídě má jakou známku z vyučovacích předmětů a chování. Škola byla povinna zasílat přehledy známek ke školské komisi MěNV, kde se stávaly hlavním kritériem pro zhodnocení úspěšné či neúspěšné činnosti na dané škole.

Dlouholetá analýza prospěchu žáků však přinesla nepříjemné zjištění – postupné zvyšování procenta neprospívajících. V roce 1961 na ZDŠ v Brně neprospělo 1,08 % všech žáků,⁵⁰ v následujících letech se procento propadávajících do konce zdvojnásobilo a v roce 1965/1966 neprospělo 2,77%.⁵¹ Souhrnné výsledky však přinesly ještě jedno závažné zjištění. V roce 1962 v zápisech komise stálo, že ze všech neprospívajících dětí je až 78,6 % tvořeno dětmi z dělnických rodin. Vzhledem k sociálnímu složení v Brně, kde podíl obyvatel dělnického původu byl z celkového počtu obyvatel v Brně údajně hluboko pod uvedeným procentem, se jednalo o šokující závěr, který neodpovídal dobovým požadavkům na soustavné zvyšování vzdělanosti dětí pocházející právě z dělnického prostředí.⁵²

Jistým druhem kontroly se stalo i sledování žáků po ukončení povinné školní docházky. V případě dalšího studia byly vypsány kvóty, které určovaly, kolik žáků a kde může studovat, a tudíž panoval přísný dohled nad prováděním výběrového řízení na jednotlivé školy. Nebylo tajemství, že přijímací komise upřednostňovaly

děti dělnického původu⁵³ a např. na výběrových školách jich mělo studovat hned 62 %. Avšak sociální složení brněnského obyvatelstva neodpovídalo zmíněným procentům, a proto splnit předepsaný požadavek bylo prakticky nereálné.⁵⁴ Příkladem může být situace v roce 1961, kdy na se střední všeobecně vzdělávací školy hlásilo jen 142 žáků z dělnického prostředí, což bylo méně než padesát procent z celkového počtu přihlášek.⁵⁵ Výsledky mezi 40–50 % se objevovaly v souhrnných zprávách pravidelně.⁵⁶ Stejně neuspokojivé výsledky se týkaly i zájmu žáků o preferované učební obory. Na tuto skutečnost upozornil i KNV, který ostře zkritizoval skutečnost, že Brno dosahuje nejhorších výsledků v rámci Jihomoravského kraje.⁵⁷ Pro představu je možné uvést čísla z roku 1963, kdy bylo do učebního oboru hornictví získáno 125 žáků (67,2 % z předpokládané plánu), do hutnictví 65 žáků (83,3 %), do stavebnictví 338 žáků (76,4 %) a do zemědělství 119 žáků (93,6 %).⁵⁸

Ze strany MěNV byly v přijímání žáků k dalšímu studiu podniknuty značné intervence. K zefektivnění této činnosti měla přispět ustanovená přijímací komise, která by provedla jednotný výběr a přijaté žáky by rovnoměrně rozdělila mezi příslušné školy.⁵⁹ Tato přijímací komise společně se školskou a kulturní komisí řešila i případy následného odvolání vůči jejímu rozhodnutí. V archivních dokumentech se objevilo např. odvolání k zamítnutému studiu Aleny Valtrové, která usilovala o přijetí na střední všeobecnou vzdělávací školu. Během přezkoumání rozhodnutí byly sepsány posudky na rodinu Valtrovu, které sice nepotvrdily reakční smýšlení, ale byl zdůrazněn nejasný politický postoj celé rodiny. Závěr šetření zněl, že přijímací komise se nedopustila žádných podstatných omylů.⁶⁰ Než padlo rozhodnutí u obdobných případů odvolání, soustředily se obě komise především na zodpovězení dvou klíčových otázek: Jaký je prospěch žáka a jakou má politickou vhodnost ke studiu? Mnohdy se stalo, že i když byl prospěch jistého žáka uváděn jako solidní či průměrný, tak dělnický původ rodičů či přímé vazby na KSČ dokázaly nepřilíš skvělý prospěch kompenzovat.⁶¹

Angažovanost MěNV lze vysledovat i v záležitosti náborů žáků do preferovaných povolání, během něhož někteří členové NV údajně vyhrožovali ředitelům

49 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze komise, 14. říjen 1960.

50 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Schůze rady MěstNV v Brně konané v srpnu 1961, Věc: Plnění komplexního plánu přestavby školství.

51 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, XXI. Plenární zasedání MěstNV konané v prosinci 1967.

52 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Výsledky klasifikace prospěchu a chování 1. pololetí 1962/1963.

53 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis o schůzích stálé komise školské, 13. květen 1959.

54 Ibid.

55 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze školské a kulturní MěstNV, 7. duben 1961.

56 V roce 1960 bylo na SVVŠ přijato 42 % z rodin dělnických, v roce 1961 48,1%. AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze komise školství a kultury Měst NV, 26. květen 1961.

57 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, 8. březen 1963.

58 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, 25. duben 1963.

59 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis o schůzi stálé komise školské, 13. května 1959.

60 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze komise školství a kultury Měst NV, 1. září 1961.

61 Příklady viz AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Jihomoravský krajský národní výbor v Brně, odbor školství a kultury, Dopis předsedovi školské a kulturní komise MěNV, 3. května 1962.

škola, že ztratí svou pozici, nesplní-li předepsaný počet. Je však nutné dodat, že forma takového přímého nátlaku byla samotnou školskou komisí ihned odsouzena.⁶² I zde se jako problémové jevíly samotné náborové kvóty, které byly pro některá odvětví nastaveny přespříliš vysoko. Například v roce 1961 byla stanovena kvóta při náboru do hornictví na 92 žáků, získáno jich bylo jen 39. Navíc z uvedení počtu bylo 13 žáků narozených v roce 1967 a podle sdělení odboru pracovních sil nebylo toto číslo KNV do celkové statistiky započítáno z důvodu nízkého věku a neukončené povinné školní docházky žáků.⁶³ Kvóty pro hornictví nebyly plněny již v delším časovém horizontu, na druhé straně lepší výsledky v náboru do zaměstnání byly vykazovány v hutním průmyslu, stavebnictví a zemědělství. Zde byly kvóty naopak pravidelně překračovány.⁶⁴

Nabízí se otázka, jestli byl zprvu vytyčený požadavek na větší angažovanost NV ve výchovném a vzdělávacím procesu opravdu splněn. Na první pohled je však patrné, že praktická realizace plánů (viz *Komplexní plán přestavby školství*) v praxi značně pokulhávala a činnost školské komise byla v konečném důsledku spíše ochromena systémem kontroly a získáváním výše zmíněných údajů jakožto průkazných výsledků o úspěšném vedení vzdělávací politiky.

Vznik jednotné výchovné fronty

NV projevovaly zvýšený zájem nejen o známky z vyučovacích předmětů, ale i o známky z chování. I zde výzkumy přinášely nepříjemné výsledky. V roce 1961 bylo uvedeno, že sníženou známku z chování mělo až 7 % žáků⁶⁵ a s obdobným výsledkem se komise setkávala každý rok.⁶⁶ Za jednu z hlavních příčin nevhodného chování bylo považováno narušené rodinné prostředí, a tak se péče o děti z rozvrácených rodin, děti opuštěné i ze sociálně slabšího prostředí od šedesátých let dostala na přední místo zájmu MěNV i jeho školské komise. Jak tyto děti a mládež převychovat a jaké prostředky k tomuto cíli využít, se stalo námětem porad školské komise na následující desetiletí.

Zásadním problémem však bylo, že dosavadní odborná péče o děti a mládež byla na půdě NV značně roztržštěná a hlavním vytyčeným úkolem bylo tuto odbornou péči z hlediska zdravotního, právního, hospodářského i výchovného sjednotit.⁶⁷ Jednalo se o úkol dlouhodobý, který však ani během šedesátých let nebyl

ideálně vyřešen. Sjednocení měla přinést nová Subkomise pro péči o mládež vytvořená při školské a kulturní komisi, jež byla pověřena spoluprací se zdravotními pracovníky úřadovny ochrany mládeže. Avšak souběžně můžeme sledovat i činnost Komise pro mládež vyžadující zvláštní péče, do jejíž kompetence patřilo rozřazování a přijímání dětí s výchovnými či zdravotními problémy do speciálních škol a ústavů v Brně. Dokonce se na počátku šedesátých let v zápisech hovoří i o Komisi pro narušenou mládež, která se měla zabývat zvláště o prevenci a likvidaci prvních úkazů mravní narušenosti.⁶⁸ Vedle sebe tak působilo hned několik kompetentních orgánů, jejichž spolupráce nebyla vždy jednotná.

Uvedený výčet z počátku šedesátých let však musí být doplněn i o Aktiv pro otázky výchovy mládeže jako poradní a kontrolní orgán školské komise, do jehož řad zasedli zástupci z Československého rozhlasu, deníku Rovnost, z Výzkumného ústavu pedagogického, Veřejné bezpečnosti, Československého svazu mládeže, Československého svazu tělesné výchovy a dalších organizací.⁶⁹ Jeho hlavním úkolem bylo rozvíjet pedagogickou propagandu a šířit formou osvěty v rozhlasu, televizi i tisku možnosti, jak předejít či napravit deviantního chování.⁷⁰ Souběžně s tímto aktivem však existovala i Komise péče o mládež, které měla též vést v partnosti veškerou ohroženou mládež v Brně a poskytovat jí poradenské služby.⁷¹ V rámci preventivní péče a šíření osvěty měla obdobně spolupracovat s ostatními orgány státní správy i dalšími organizacemi a při své práci plně využívat rozhlas, tisk, televizi, divadla, filmy a ostatní výchovné a propagační prostředky. Čím se tedy Komise péče o mládež lišila od výše zmíněného Aktivu pro otázky výchovy mládeže? Zatímco aktiv organizoval obecnou prevenci, tak komise se měla zabývat prevencí konkrétní, rozhodovat o jednotlivých případech žáků s výchovnými potížemi a zajišťovat ústavní či výchovné zásahy dle potřeby.⁷²

Obdobné snahy o propojení několika různých organizací s cílem ochránit mládež před veškerými škodlivými vlivy vešly ve známost jako vznik tzv. jednotné výchovné fronty, do níž byli začleněni i rodiče a celá veřejnost. Jednotná výchovná fronta, o jejíž vznik orgány národního výboru usilovaly, se též stala pevnou součástí *Komplexního plánu přestavby školství*.

62 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze školské a kulturní komise MěstNV, 7. duben 1961.

63 Ibid.

64 Výsledky např. AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Informační zpravodaj č. 16, Odbor pracovních sil MěstNV v Brně, 26. říjen 1961.

65 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Schůze rady MěstNV v Brně konané v srpnu 1961, Věc: Plnění komplexního plánu přestavby školství.

66 AMB, B1/1, Zápis o schůzích komise školské a kultury, Zpráva o plnění plánu za I. pololetí, 1962.

67 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské, Zápis ze schůze stálé komise školské MěNV v Brně, 17. červenec 1957.

68 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis ze schůze školské a kulturní komise MěstNV, 8. listopad 1963.

69 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kulturní, Zápis o schůzi aktivu pro otázky výchovy mládeže, 18. listopad 1960.

70 Ibid.

71 Vládní nařízení č. 59/1964 Sb. O úkolech národních výborů při péči o děti a podle Směrnice MŠK ze dne 10. 7. 1964, kterou se vládní nařízení provádí.

72 AMB, B1/1, Zápisy o schůzích komise školské a kultury, Plnění plánu komise péče o děti (KPD) za I. pololetí 1965.

KONTROLA A SEBEKRITIKA

Ideální činnost národního výboru a její školské komise byla shrnuta čtyřmi body: a) provést průzkum dané problematiky; b) stanovit jasný plán; c) uvést do pohybu potřebné rezervy k jeho naplnění; d) kontrolovat plnění plánu a v průběhu kontroly napravovat nedostatky.⁷³ Systém založený na zmíněných bodech se však v realitě velmi často dostával pod vlnu kritiky. K zhodnocení činnosti národních výborů může být využita publikace *Koncepce rozvoje školství v Brně -městě 1968–1980*, podle níž měla činnost MěNV a zvláště její školské komise přispět k modernizaci obsahu a metod výchovné a vzdělávací práce škol.⁷⁴ Avšak již při čtení je patrné, že celá koncepce se opírala jen o současné statistické údaje a jejich výhled k roku 1980 (např. počet jednotlivých tříd, rozdělení dětí v ročnících, směnnost vyučování atd.). Ani část týkající se obsahové přestavby se neoprostila od pouhých číselných údajů a procent, např. o stavu žáků navštěvující diferencované (zájmové, doučovací) vyučování. Je až s podivem, že i publikace, která se veřejně přihlásila k vnitřním reformám práce NV, se v konečné podobě ze svého stereotypu a rutinního výkonu nedokázala vymanit.

Velkých mezer ve své činnosti si byla vědoma i samotná školská komise, s ostřejší sebekritikou se setkáme na přelomu desetiletí. Za symbol přebujelosti kontrolního systému, neefektivnosti a administrativní strnulosti byla označena funkce inspektorů, kteří dohlíželi na činnost učitelů, sledovali školní i mimoškolní výchovu a vedli záznamy o stavu školních budov. V uvolněné atmosféře konce šedesátých let upozornil prof. Jaroslav Kopáč, vedoucí katedry pedagogiky filozofické fakulty UJEP, na odcizení se výchovnému procesu a na svazující dozor nad školskými záležitostmi. Ve svém odvážném a kritickém spise se vyjádřil o stavu školství, jež se dle jeho slov zmítá v krizi: *„Vyznačuje se to zejména bezmocností ministerstva školství vůči národním výborům i bezmocností vyšších orgánů – krajských národních výborů, vůči okresním národním výborům, v jejichž nomenklatuře jsou nejen osobní záležitosti učitelstva mateřských a základních škol, ale i jmenování inspektorů, a jež nejsou za dnešních poměrů s to, vyrovnat se se složitými otázkami (...)“*.⁷⁵ Překonání přežívajícího systému, kdy NV často libovolně zasahovaly do čistě odborných otázek, mohlo podle J. Kopáče nastat jen nahrazením systémem demokratičtější, který se měl oprostít od direktivnosti a měl být vytvořen lidmi s řádnou kvalifikací. Prof. Kopáč přímo požaduje, aby se ke školské problematice mohli vyjadřovat i samotní učitelé a z jejich okruhu měli být i ustanovováni „noví“ inspektoři. *„Ten, kdo chce za této situace vést, musí si být vědom možností i mezi*

*svého působení – nebude nikdy usilovat o to, aby byl něčím více než první mezi sobě rovnými. Jen tak může vzniknout pravá autorita inspektora (...) funkce inspekorská musí být funkcí dočasnou; inspektor by se měl po čase zase vrátit na své místo ve škole, aby nebyl odtržen od školského života (...) inspektoři by měli náležet do kategorie učitelů.“*⁷⁶

ZÁVĚR

V závěrečném pohledu na vývoj a činnost NV lze během dvou desetiletí vysledovat znatelný posun směřující k procesu demokratizace a snaze zapojit NV aktivněji do vlastních výchovných a vzdělávacích otázek, jež byl doplněn požadavkem o zohlednění názorů veřejnosti. Na základě mnoha zákonů, které během padesátých a šedesátých let vedly k postupnému přesouvání pravomocí z ministerstev do rukou NV i k přesouvání pravomocí v samotné struktuře NV směrem k jednotlivým komisím a aktivům, byly deklarativně vytvořeny ideální podmínky pro plnohodnotné rozvinutí modelu lidové správy. Zároveň s rostoucí decentralizací se NV postupně stávaly odpovědnými za fungování veškerých vzdělávacích a výchovných zařízení v Brně, a školské komise tak byly opatřeny pravomocemi, které jim umožňovaly stát se plnohodnotnými správci v oblasti školství od mateřských škol až po školy pro pracující. Přesun odpovědnosti se však neměl dotýkat jen účelného hospodaření s financemi, ale snahou bylo vést komisi NV i k tomu, aby se stále více zajímala o zkvalitňování vlastního obsahu a průběhu výchovně-vzdělávacího procesu.

Avšak konkrétní činnosti NV, a zvláště ta výchovná, neodpovídala rozsáhlým pravomocem, které během dvou desetiletí komise MěNV v Brně dle zákonů a vyhlášek získala. *„V zájmu plnění složitých hospodářských úkolů převládaly tendence uplatňovat hospodářsko-organizátorskou funkci odtržené od funkce kulturně výchovné a používání administrativních forem mělo za následek pokles aktivity orgánů na činnosti NV“*,⁷⁷ komentuje Václav Škoda činnost NV a na základě výzkumu NV v Brně lze tento obecný závěr doložit i na konkrétním příkladu. K zaostávání výchovného působení zde docházelo dokonce i v šedesátých letech, kdy se činnost NV, školské komise a nově ustanovených aktivů více než kdy dříve soustředila na otázku péče o výchovu ohrožené mládeže. Ani tehdy se vlastní aktivity komise a potažmo celého NV nedokázaly oprostít od pouhého reorganizování, soustavného vedení průzkumů a následné kontroly a, jak bylo velmi stručně shrnuto na třech oblastech zájmu v otázce školství, s účelným řešením výchovným a vzdělávacím obtížích přicházela školská komise NV na svých poradách jen velmi sporadicky.

73 ŠKODA, Václav. Deset let práce národních výborů. In: *Nová mysl*. V Praze: Socialistická akademie, 1955, roč. 9, č. 5, s. 502.

74 ŠTEFL, pozn. 38, s. 39

75 AMB, B1/1, Zápis o schůzích komise školské a kultury, Příloha Návrhu ve věci Obsazování míst školních inspektorů konkurzem. Stanovisko prof. J. Kopáče, projednáno aktivem rady MěNV 26. června 1968.

76 Ibid.

77 ŠKODA, Václav. *Národní výbory – základní orgány jednotné státní moci v ČSSR*. Praha: Svoboda, 1975, s. 104.

PRAMENY A LITERATURA

Archiv města Brna (AMB):

B 1/1, Národní výbor města Brna, Sbíрка zápisů o schůzích

Národního výboru města Brna a jeho složek:

1948–1951 Zápisy o schůzích komise osvětové a školské.

1954–1955 Zápisy o schůzích komise školské.

1957 Zápisy o schůzích komise školské.

1958 Zápisy o schůzích komise školské.

1959 Zápisy o schůzích komise školské.

1960 Zápisy o schůzích komise školské a kulturní.

1961 Zápisy o schůzích komise školské a kulturní.

1962 Zápis o schůzích komise školské a kultury.

1963 Zápisy o schůzích komise školské a kulturní.

1965 Zápisy o schůzích komise školské a kultury.

1966 Zápisy o schůzích komise školské a kultury.

1967 Zápisy o schůzích komise školské a kultury.

Ústavní zákon č. 150/ 1948 Sb., Ústava Československé republiky.

Ústavní zákon o národních výborech č. 12/1954 Sb.

Zákon o národních výborech č. 13/1954 Sb.

Zákon o volbách do národních výborů č. 14/1954 Sb.

Zákon o národních výborech č. 65/1960 Sb.

Vládní nařízení o rozšíření pravomocí a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů č. 71/1960 Sb.

Ústavní zákon č. 10/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Vládní nařízení o úkolech národních výborů při péči o děti č. 59/1964 Sb.

Zákon o národních výborech č. 69/1967 Sb.

ČECHOVÁ, Gabriela. Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945–1960. *Archivní časopis*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 1962, roč. 12, č. 3, s. 129–147. ISSN 0004-0398.

ČERMIN, Jan. *Brněnské národní výbory a její funkcionáři (1945–1954)*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

NUHLÍČEK, Josef. Spisová služba národních výborů v letech 1945–1955. *Archivní časopis*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 1955, roč. 5, č. 3, s. 135–146. ISSN 0004-0398.

RATAJOVÁ, Jana a RATAJ, Tomáš. Národní výbory. Pokus o nový model veřejné správy (1945–1989). In: *Osm set let pražské samosprávy*. Praha: Ciptorium, 2002. ISBN 80-902597-4-X.

ŠKODA, Václav. Deset let práce národních výborů. In: *Nová mysl*. V Praze: Socialistická akademie, 1955, roč. 9, č. 5, s. 496–505.

ŠKODA, Václav. *Národní výbory – základní orgány jednotné státní moci v ČSSR*. Praha: Svoboda, 1975.

ŠTEFL, Vladimír. *Koncepce rozvoje školství v Brně-městě 1968–80*. Brno: Městský národní výbor, 1968.

ŽATKULIAK, Jozef. Národné výbory – mocenský nástroj premeny spoločnosti. In: *1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, s. 93–102. ISBN 978-80-7285-108-9.

KLÍČOVÁ SLOVA: školství, výchova a vzdělávání, národní výbor, Brno, Nový člověk,

Zusammenfassung

DER STÄDTISCHE NATIONALAUSSCHUSS IN BRÜNN (BRNO) UND SEIN EINFLUSS AUF DEN AUFBAU DES SOZIALISTISCHEN SCHULWESENS

Der beiliegende Text behandelt die Tätigkeit des Städtischen Nationalausschusses in den Jahren 1948–1968 und verfolgt dessen unmittelbaren Einfluss auf die Formierung des tschechoslowakischen Schulwesens in Brünn nach dem Februarumsturz 1948. Als fester Bestandteil des Textes ist auch die Entwicklungslinie der Staatsverwaltung in dem betrachteten Gebiet festgehalten, mit dem Ziel, den Lesern die allmähliche Dezentralisierung und Demokratisierung nahezubringen, welche die Nationalausschüsse im Laufe von zwanzig Jahren durchliefen. Nur durch die Abgrenzung der allgemeinen Trends in der Entwicklung der Organisation der Nationalausschüsse ist es möglich, ihr Funktions-(Nicht-Funktions-)Prinzip und ihren Einfluss auf die Realisierung von breiteren Erziehungs- und Bildungsplänen der kommunistischen Partei zu begreifen. Dieser Einfluss hat sich im Laufe der Untersuchung als sehr einseitig und festgefahren im System zur Planung und Festsetzung der Ziele erwiesen. Im Text ist die vorhergehende Behauptung anhand von drei Tätigkeitsfeldern der Nationalausschüsse aufgezeichnet – der Finanzwirtschaft, dem Kontrollsystem und der Bildung einer einheitlichen Erziehungsfront.